

Anul V. Cluj, 1907.

REVISTĂ CULTURALĂ ILUSTRATĂ

RAVASUL

Întemeietorul revistei:

Dr. Elie Dăianu.

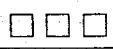
Editor și red. respons.:

Petru P. Barițiu.

— Apare în fiecare săptămână. —

Prețul abonamentului pe an 6 cor.; în străinătate: 8 cor.

Adresa: Cluj (Kolozsvar) strada Jókai nr. 6.

Tipografia »Carmen« Petru P. Barițiu în Cluj.
1907.

— La administrația „RĂVAȘULUI» se află următoarele cărți:

1. **»Predicile lui Petru Maior»** pe Dumineci și Sărbători. Ediție cu lit. lat. de Dr. E. Dăianu, broșurată 6 cor. legată frumos în pânză, cu călcăiu de piele, și inscripție aurită, 7 cor.

2. **»Propovedaniile lui P. Maior»**, predici la înmormântări, broșurate 3 cor; legate ca și predicile celelalte 4 cor.

3. **»Statul, Biserica și Școala**, de Sarmaságh Géza, trad. I. N. Pop. Carte premiata de facultatea teologică a universității din Budapesta. Cu o prefață de Dr. E. Dăianu. Prețul 1 cor. 50 fil.

4. **»Roadele mii Creștinești»**, de Teod. Câmpianu. Cu o prefață de Dr. E. Dăianu. Volum de cuprins pedagogic moral, elegant tipărit cu numeroase ilustrațiuni. Prețul 3 cor.

5. **»O alegere de episcopi moldoveni»** în 1557—8, de N. Iorga, cu 2 ilustrațiuni. Prețul 10 fil.

6. **»Castelul din carpați»** roman de Jules Verne, trad. în românește de V. Onișor, ed. Dr. E. Dăianu. Cu mulțime de chipuri. Prețul 1 cor. 60 fil.

7. **»Mama Sfântului Augustin»** de Episcopul Emil Bougaud, trad. de Salba. Frumos legată în pânză 4 cor. Broșurată 3 cor.

8. **»Cartea Durerii»** de Em. Bougaud, trad. Iac. A. Nicolescu. Carte de mângâiere recoamandată de consistorul din Blaj. Broșurată 1 cor. 50 fil. Legată frumos în pânză și aurită 2 cor. 50.

9. **»Suplex Libellus Valachorum»**. Latinește și românește, tradus de Dr. E. Dăianu. Prețul 1 cor.

10. **»Cărțile Săteanului Român»** Nr. 1. **»Schite din popor»**, de G. Stoica. Prețul 10 fil. — Nr. 2. **»Păcatele noastre»**, de P. Suciuc. Prețul 15 fil. — Nr. 3. **»Despre păcatele sătenilor»**, căzanie populară de Ioan Roman. Prețul 20 fil. — Nr. 4. **Povești din satul nostru: »Dinu Maicii»**, de Ioan Isaac. Prețul 10 fil.

La comanda să se adaugă și 5% porto postal.

RĂVAȘUL

Editor și redactor resp.:
Petru P. Barițiu

Adresa: Jokai u. 6.
Pe 1 an (52 nr. de câte 16 pag.) 6 cor.
Pe o jumăt. de an (26 de nr.) 3 cor.

Intemeietorul foi:
Dr. E. Dăianu.

Un ziarist ideal: Mihail Eminescu.

Am scris mai deunăzi un articol, în care arătam, că rostul adevărat al ziarelor în viața noastră trebuie să fie numai cel de ordin cultural și educativ, că înfrința, pe care o exercită presa asupra cititorilor e netăgăduită, dar că așa cum se înfățișează astăzi ziarele noastre, ele exercită o acțiune funestă, o acțiune demoralizătoare, constituind un adevărat flagel pentru viața noastră sufletească.

Datorită ziarelor, am ajuns să avem o cumplită desorientare în opinia publică, am pierdut aproape cu toții acel simț firesc, care ne ajută să deosebim adevărul de ceea ce e fals, am pierdut simțul de scrutare și discernământ, care e atât de necesar pentru o dreaptă orientare în complexitatea atât de chaotică a vieții publice de azi.

Vrem deci hotărît ziare cu rosturi lămurite de cultură, cari să pregătească, să lumineze și să îndrepte pe căi cuminiți lărga viață întunecată a poporului nostru.

Pentru asta însă, trebuie ca scrisul fiecărui ziar să pornească din mîntea celor mai înțelepți și celor mai învățați bărbați ai noștri, cari prin puterea lor de a pătrunde, de a înțelege și de a ghici adevărul, sunt cei mai în stare și cei mai în drept să croiască albia netedă și prielnică, între malarurile căreia să se reverse măreț și cu sorti de izbândă viața noastră românească.

Icoana unui asemenea ziarist vreau să o înviez aici în căteva rânduri, icoana unui ziarist, care înțelegea — ceea ce nu

înțeleg cei de azi — că scrisul lui trebuie să fie o școală pentru cei mulți și un mijloc, prin care să-și servească cinstit și cu rodnicie neamul din care făcea parte.

E vorba de Mihail Eminescu.

Acesta n'a fost numai poetul, care între anumite clipe de amărăciune, între anumite clipe de adânc dispreț, pentru împăcătoșita viață ce nu se potrivira cu idealismul lui înalt, lăsa ca de pe strunele lirei sale să se desfacă note de cel mai puternic pesimism, ci Eminescu a fost și un luptător, care avea într'ânsul o deosebită energie, o deosebită putere de muncă, un om cu vederi largi și sănătoase despre viața noastră, pe care se simțira chemat s'o îndrepte s'o prefacă.

N'a fost deci Eminescu numai un pesimist pasiv, un sceptic, ce-și ține mâinile încrucișate, ci a fost într'o măsură oare care și o personalitate activă. Aceasta de a două personalitate a lui Eminescu se desface lămurit și bine conturată din activitatea lui de ziarist, căci o bună parte din tinerețea și din viața lui și-a cheltuit-o în greua, dar sfânta sarcină a ziaristicii, făcând din ea un adevărat apostolat, un adevărat izvor de idei regeneratoare. Eminescu a scris prin acei ani dela 1870 încoace în foile: »Federațiunea«, »Familia« și »Albina« din Budapesta, a fost redactor al unei gazete oficiale »Curierul de Iași«, iar la 1877 trece tot ca redactor la ziarul conservator »Timpul« din București*). Intreaga lui activitate ziaristică e o uriașă desfășurare de energie intelectuală și necurmată jertfă adusă pe altarul nevoilor noastre culturale de pretutindeni, căci scrisul său îmbrățișa nu numai împrejurările de viață din Regat, ci îmbrățișa neamul românesc în toată întinderea lui.

Mulțumită vastelor sale cunoștințe multiple și spiritului său critic și pătrunzător, nici o chestiune din cele, care se agitau în vremea aceea, n'a rămas nediscutată și nelămurită de condeiful său neîmprețet și nici un eveniment mai deosebit din viața noastră n'a trecut fără să-i arate importanța,

---

*) Vezi Mihail Eminescu: *Scriseri politice și literare*, editate de d-l Ion Scurtu.

punându-l în legătură cu interesele superioare de neam și de cultură.

Ceea ce intra însă mai des și mai stăruitor în preocupările sale sunt chestiunile sociale, chestiunile de cultură și de economie, raporturile dintre clasele muncitoare și cele dirigente, dintre clasele de jos și cele de sus.

Sunt pline de adevăruri triste articolele și notițele economice, în care arată înstrăinarea industriei românești, arată pericolul ce-l constituie pentru noi Evreimea, critică incapacitatea regimului administrativ, lenevia și superficialitatea în cultură a claselor de sus și în care relevează și deplânge reaua stare economică și morală a țărănimii, în a cărei degenerare vede cel mai mare pericol pentru țara noastră.

Eșit din țărâtime, Eminescu află pentru aceasta întotdeauna accentele cele mai calde și mai pline de dragoste: »Ce să vă spun! Iubesc acest popor bun, blând, omenos, pe spatele căruia diplomații croiesc charte și resbele, zugrăvesc împărății, despre cari lui nici prin gând nu-i trece; iubesc acest popor nenorocit, care geme sub mărăția tuturor palatelor de ghiată ce i-le așezăm pe umeri«.

Fiind un iubitor al culturii serioase și al educației sufletești, chestiunile pedagogice și de instrucție îl preocupă iarăș într'o mare măsură. Cărțile didactice le semnaleză și le recomandă după folosul real, care-l pot aduce școlarilor, laudă frumos pensioanele în care se muncește cu succes pentru educația sănătoasă a fetelor și are cuvinte duioase în necrologul pe care-l face cutărui profesor de religie, care un sfert de veac fusese idolul elevilor săi.

Tipurile mari culturale capătă sub pana lui o aureolă strălucitoare, scoțându-le în relief munca lor desinteresată, caracterele lor nobile și patriotizmul lor curat. Nespuse sunt acele pagini, în care vorbește despre valoarea scriitorului puțin cunoscut Constantin Bălăcescu și despre acel mare preot Constantin Negri.

Teatrului, în care el vede o școală de cultură românească, îi consacră de asemenea multe articole și multe notițe de critică dramatică, declarându-se împotriva *florilor exotice* și

de senzație ale teatrului francez modern, dând sfaturile cele mai înțelepte, aprecierile cele mai drepte și mai instructive asupra pieselor și asupra actorilor.

Chestiunile de literatură nu sunt nici ele lipsite de interesul și de locul ce li-se cuvine într'un ziar, care cade supt ochii multor cetitori și care trebuie să lămuriască și să îndrepte.

Totul este discutat și înfățișat supt lumina adevărată, iar articolele de discuție polemică sunt învăluite în cea mai înaltă demnitate și bună cuviință, bogate în idei, pline de convingere, ironice și caustice însă, atunci, când trebuie să combată incapacitatea, rătăcirea, răutatea și necinstea.

*

Spuneam mai sus, că scrisul lui Eminescu îmbrățișa nu numai împrejurările de viață din Regat, ci îmbrățișa și pe cele ale Românilor de peste hotare.

În cea dintâi tinerețe a sa, Eminescu străbătuse aproape toate ținuturile locuite de Români din preajma Carpaților, câștigând o cunoaștere temeinică a neamului nostru, și învățând să-l iubească adânc în toată întinderea lui.

Desigur, că și acestui fapt se datorește naționalismul său convins și luminat, care se desface din scrierile sale literare și acestui fapt se datorește deci compentința ce o dovedește în articolele sale de ziar, vorbind despre împrejurările politice și culturale ale Românilor din Ungaria și din Bucovina.

Toate acele articole: *România și Austro-Ungaria, Rolul Românilor în regenerarea Austriei, Dualismul austro-ungar și naționalitățile* etc. se disting prin temeinice cunoștiinți de istorie universală, de politică externă și printr'o puternică pledoarie pentru drepturile ce se cuvin naționalităților de supt scutul habsburgic.

Ceea ce spunea Eminescu atunci, referitor la starea de lucruri din acest imperiu austro-ungar, poate fi spus și azi, fără nici o teamă de a comite un anacronism: »Condițiunea de viață a unei legi, garanța stabilității sale e ca să fie un rezultat, o expresiune fidelă a trebuințelor unui popor.«

Sau: »Toate naţiunile trebuie aduse *la valoarea lor proprie*, şi când vom avea din ele *factori reali, neiluzorii*, atunci se va putea continua cu înlesnire calculul cel mare şi secular ce se numeşte: Istoria Austriei!«

Sau: »Nimeni nu trebuie să fie aici stăpân decât popoarele însele, şi a trece suveranitatea în alte braţe decât în acelea ale popoarelor, e o crimă contra lor.« »Dar ceea ce voesc Românii să aibă, e libertatea spiritului şi conştiinţii lor Şi fiindcă spirit şi limbă sunt aproape identice, iar limba şi naţionalitatea asemenea, se vede uşor, că Românul se vrea pe sine, îşi vrea naţionalitatea, dar aceasta o vrea pe deplin.« »Românii voesc a li-se garanta usul public al limbii lor, căci numai în limba lor li-se lipesc de suflet preceptele bătrâneşti, istoria părinţilor lor, bucuria şi durerile semenilor lor« — iată deci drepturile Românilor din Ungaria, pentru care luptă şi azi deputaţii şi fruntaşii lor, exprimate de către Eminescu, concis şi energic.

Cu prilejul discuţiunii publice asupra ideii de a înfiinţa actuala »Societate pentru fond de teatru« a Românilor din Ardeal, Eminescu scrie în »Familia« din Pesta articolul: *Teatrul românesc şi repertoriul lui*, în care zice: »Să ne folosim de împrejurarea cea în sine favorabilă, cumcă simţul poporului nostru e încă vergin şi necorupt de veninul farselor şi operelor franceze şi nemţeşti şi să dedăm publicul nostru cu simţeminte mari, nobile, frumoase, cu idei sănătoase şi morale.«

Şi sfătuieşte mai departe, că în alcătuirea repertoriului, să se ţie în seamă nu atât valoarea estetică a pieselor, cât valoarea lor etică şi naţională,*) pentruca repertoriul nu numai să placă, ci să şi folosească.

*

Despre Bucovina, are deasemenea pagini duioase, în care jeleşte starea tristă a acestui pământ al nostru, ajuns mlaştină de scurgere a tuturor elementelor corupte.

*) Vezi în această privinţă articolul D-lui I. Borcia: Eminescu şi Teatrul din Luceafărul nrul 17 a. IV.

Iată deci cum înţelegea Eminescu a fi ziarist, judecându-l după articolele şi notiţele ce s'au putut spicu şi colecta până acum.

Câţi din ziaristii de azi înţeleg să-şi îndeplinească datoria lor, într'un chip așa de rodnic şi de folositor, precum înţelegea Eminescu? Câţi?

(Craiova, Maiu, 1907.)

D. Tomescu.

Epoca colonizării Saşilor în Ardeal.

— Studiu archeologic-istoric. —

(Urmare.)

Mai târziu pe timpul regelui Ladislau (1077—1095) Ungurii continuă acţiunea de cucerire în contra colţului sud-ostic al Ardealului.

Acest teritor forma un voivodat românesc stăpânit de o ramură a strălucitei familii Basarab¹¹⁾.

¹¹⁾ În unele din bisericile vechi ale acestui ținut s'au descoperit picturi din veacul al XIII., cari reprezintă scene din luptele regelui sfântul Ladislau, purtate împotriva Cumanilor. (A székely nemzeti muzeum értesítője. Szepsi-szentgyörgy, 1891 T. II. pag. 276). O pictură dintre acestea reprezintă pe regele Ladislau în luptă cu un cavaler, a cărui faţă este esecutată în culoare neagră. Din această împrejurare noi tragem concluziunea, că picturile din chestie, neobvenind în alte biserici ungureşti, se referă chiar la cucerirea aceluşi teritor, dusă în deplinire prin regele Ladislau. În contrariul regelui, cavalerul cu faţa neagră, vedem însă pe un »Basarab«, pentrucă întimpinăm pe timpul regelui Ladislau IV. (1272—1290) în Haţeg familia »Zerechen« (Szerecsenarab) al căreia ram principal la 1411 mai poartă numele de Bazarad-Basarab, din care este derivată forma traducerii ungureşti de Zerechen. (Kövény L. Erdély építészeti emlékei. Kolozsvár, 1866 pag. 230 şi Téglás G. Hunyadmegyei kalauz. Kolozsvár, 1902 pag. 188).

Cuceresc Ungurii și acest teritor și lipsându-l de locuitorii băstinași români îl colonizează cu Săcui¹²⁾.

Intimpinăm multe urme de cetăți și castele vechi și pe teritoriul acesta¹³⁾, despre cari nu ne vorbesc nici cele mai vechi documente, nici tradițiile Săcuilor.

În continuarea acestei cuceriri s'a conferit Țara Bârsei ordului călugăresc a cavalerilor Ioaniți, pe cari îi aflăm deja la anul 1100 împroprietăriți acolo fără să știm, când au venit și la ce dat li-s'a donat acea moșie¹⁴⁾.

Este cunoscut, că familia Basarab purta în emblema sa trei capete de arab și pe monetele ungurești imprimare pentru Muntenia în veacul al XIII. încă ocură capul de arab.

Legendele stântului Ladislau vorbesc despre luptele lui în Ardeal, dar numai în contra Cumanilor și numai în nordul Ardealului. Este probabil, că au luptat Ungurii și împotriva Cumanilor pe timpul acela în Ardeal, dar acei Cumani au fost numai ca ostași chemați în ajutor de Români, căci știm din izvor competent că ducii Cumanilor erau Români. Anna Comnena lib. X.

¹²⁾ Referitor la organizarea veche a Săcuilor făcută după așa numite »scaune« (szék) remarcăm, că o localitate pe acest teritor poartă numele unguresc »Esztelnek« cuvânt derivat din slavonul »stolnik« scaun judițiar. Acceptăm deci părerea acelor, cari derivă numirea ungurească de »székely« dela scaunele judițiare, în cari se împărția acel teritor cu adaosul, că colonizarea săcuilor s'a făcut pe baze administrative deja existente.

¹³⁾ Resturile acestor cetăți și castele sunt atât de bine conservate, încât se poate constata p. e. după ruinele castelului de lângă satul Torja, că acela s'a construit după sistemul obicinuit pe timpul împăratului Carol cel mare în secul al IX. (L. I. Marienberg. Geografie des Grossfürstenthums Siebenbürgen. Hermannstadt, 1813 T. II. pag. 172).

Săcuii afirmă, că ei au construit acele cetăți și castele. (Orban B. A székelyföld leirása. Pest 1869. T. IV. pag. 82).

Sășii la rândul lor își atribue lor construcția acelor. (M. I. Ackner Die römischen Alterthümer und deutschen Bürgen in Siebenbürgen. Wien, 1854 pag. 48).

Săpături sistematice nu s'au făcut, dar întâmplarea a contribuit să se găsească în ruinele dela Torja obiecte de lucș și de artă de origine română.

¹⁴⁾ Schlötzer. Kritische Sammlungen zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen. Göttingen. 1795. p. 310.

Constatăm recapitulând gradaţiunile cuceririi ungureşti, cu finea seclului XI. în ce priveşte sudul Ardealului: Cursul apei Murăşului dela Deva în sus până la gura Târnavei, apoi Târnavă-mare şi dela cotitura Oltului o linie dreaptă până la trecătoarea Branului.

Aceasta limite o putem privi ca a *treia* şi *ultima* etapă a cuceririi urmate de succes în favorul asecurării stăpânirii Ungurilor în Ardeal şi a răspândirii neamului unguresc, căci dela aceasta limite spre sud, în preajma munţilor, erau masele Românilor adaose cu fugarii veniţi din interiorul ţării şi din părţile colonisate cu Săcui, cari nu se mai putură distruge cu toate sforţările ce urmează.

Aceasta limite naturală despărţia pe Unguri de două state româneşti, cari au fost cele mai estinse şi mai puternice: ducatul de Făgăraş şi cel de Amnaş¹⁵⁾. Central University Library Cluj

După situaţia lor geografică vedem, că aceste state s'au format la poalele celor mai mari şi mai întinşi munţi, cari au adăpostit cândva prin pla-iurile şi pădurile sale o parte mare a elementului roman tocmai pe când jos în vale turba furtuna migraţiunei neamurilor.

Făgăraşul avea la nord o limită naturală foarte preţioasă: apa *Oltului*. Dela Olt spre nord stă-pânirea Făgăraşului se estindea favorizată de împrejurări până la Târnavă mare. Limitea ostică mergea din cotitura Oltului dealungul cununei fortificate¹⁶⁾ a dealurilor, cari plecând din cotitura

¹⁵⁾ Observăm la etymologia acestui nume, că ar zăcea mai aproape a se deriva dela latinul »amnis« râu (?).

¹⁶⁾ Centrul sistemii de fortificaţie în partea din spre Olt a fost măreaţa cetate dela *Crizba*, ale cărei ruine samănă mult cu cele dela

Oltului se împreună în preajma trecătoarei dela Bran cu masivul Carpaţilor.

Limitea vestică o forma râul Viza până la Ocna, iar de acolo linia de dealuri, care duce spre Orlat.

Ducatul Amnaşului s'a format în acelaş chip cu al Făgăraşului în spre vest dela acesta.

Din nord limita lui naturală era Murăşul, iar din vest cununa dealurilor, cari se estind din Carpaţi până în Murăş şi îl despărţia de teritorul republicelor bănăţene.

Limitea sudică a ambelor state era la poalele munţilor în preajmă câmpiilor dunărene, stăpânite ca şi cele ungare de popoarele migraţiunei mai pe urmă de Unguri.

La limitele acestor state au petrecut Ungurii aproape un secol, căci forţa lor pare că nu mai era atât de mare, oştirile lor nu mai erau atât de numeroase, iar de altă parte rezistenţa celor două state româneşti, ca ultima încordare, pare că era mai considerabilă. Ungurii deci nu le pot cutropi cu asalt, ci aşteptând ocazia, recurg la şiretlicuri şi fac preparative cu tactica divizării.

Torja şi ni-s'au păstrat până în zilele noastre. (Siebenbürgische Quartalschrift, Hermannstadt 1792 I. 281).

Saşii numesc aceasta ruină »Heldenburg« castelul eroilor, numire derivată dela numele apropiatei comune săseşti *Helsdorf*, iar nu »Heldsdorf«. Noi dăm cu socoteală, că numirea *Helsdorf* se trage dintr'o trupină comună cu numirea săsească a Cisnădiei »Heltau«, care nu se derivă nici dela »hell' Thau« nici dela »Helden Thau«, nici dela »Helden Au«, ci simplaminte dela slavonul »háltov«, a cărui însemnare o găsim în numele unguresc al Cisnădiei »Disznod«. Cuvântul slavon »háltov« este adjectiv şi ocură în unele părţi locuite de Români în forma »háltav« însemnând o calitate de murdărie cauzată prin porci. »Disznodul« unguresc s'a format din slavonul »giznov« porc.

Deci numirile *Heldenburg-Heltau* la cari adaogem numirea comunei făgăreşene româneşti »Porceşti« sunt de provenienţă comună, născute sub o stăpânire comună.

Ei se înşiră dealungul limitei comune dintre Făgăraş şi Amnaş fortificându-se pe valea Vizei în sus¹⁷⁾ cuprind apoi teritorul dela Ocna până în gura trecătorii Turnu-l roşu, la malul Oltului şi îl fortifică şi acesta atât din spre Făgăraş cât şi din spre Amnaş¹⁸⁾.

Ajunşi în preajma trecătorii »Turnul-roşu« în unghiul dintre Olt şi râul Sibiului au prefăcut în fortăreaţă cel mai însemnat punct strategic de pe linia aceasta: mănăstirea românească închinată sfântului Nicolae¹⁹⁾ situată pe culmea dintre satele Boiţa şi Tâlmaci²⁰⁾.

Din valea Târnavei mari până la Olt dealungul făşii ocupate Ungurii îşi stabilesc coloniştii lor simbriaşi, numiţi săcui²¹⁾ şi îndeplinesc astfel subdivizarea masselor româneşti, cari formau cele două state.

* * *

Este cunoscut, că până acuma nu s'au descoperit documente istorice scrise, cari să ne vorbească despre toate statele acestea româneşti, ce negreşit

¹⁷⁾ Urmele acelor fortificaţii de pământ se văd la Frâua, Şeica-mică, Şeica-mare şi Ocna-Sibiului (Archaeologiai értesítő 1903 pag. 285.)

¹⁸⁾ Urmele originare ale acestor fortificaţii nu se văd, căci pe locul lor sau construit ulterior altele.

Cel mai însemnat punct strategic în urmărirea scopului izolării Amnaşului de Făgăraş a fost Sibiul. Nu încapе îndoială, că Ungurii recunoscându-i însămnătatea l'au fortificat (reconstruind poate castrul roman ce se afla acolo, precum o făcuseră la Bălgărad — Alba-Iulia.)

¹⁹⁾ Kővári op. cit. pag. 143.

²⁰⁾ Pe locul acela găsim astăzi ruine de muri puternici, despre cari scriitorii saşi ştiu să ne povestească că ar fi ale unei cetăţi construite de dănşii purtând numele falnic de »Landskrone.«

²¹⁾ Urmaşii acestora s'au mai conservat ici-colea pe teritorul dela Târnavă până la Ocna. De acoloa în colo nu mai găsim Unguri, căci Săcuii din părţile Sibiului s'au strămutat cu venirea Saşilor în »Treiscaune«. —

Christ. Schaezeus Ruin. Pannon. pag. 348. — Not. ad Schaezeum in excursu de Siculis pag. 65.

au existat pe teritoriul Ungariei și al Ardealului de astăzi. Nu cunoaștem deci nici data fondării lor, nici seria principiilor, cari le-au stăpânit. Dar nu este eschis, ci din contra foarte probabil, că în viitor se vor face descoperiri însemnate în aceasta materie cu ajutorul studiilor intensive de arheologie, care ca ram ajutător al științei istorice în timpul cel mai nou, pe terenul scrutărilor istorice din Asia d. e., ne arată succese atât de strălucite ²²⁾.

Prin scrierile vechi se găsesc însă unele indicațiuni și despre noi ²³⁾ și multe alte legende și datini conțin material bogat, încă neexploatat, referitor la trecutul nostru ²⁴⁾.

²²⁾ Literatura mai nouă a popoarelor culte este foarte bogată de material din aceasta chestie. Ne provocăm deocamdată la scrierea lui J. Delitzsch, *Babel und Babel*. Berlin 1903—1903.

²³⁾ Epopea germană »Nibelungenlied« face amintire despre un »Ramunc« ducele »Vlahilor«, care spune că a luat parte cu 500 de cavaleri, cei mai distinși dintre toți, la nunta regelui Atila.

Apoi acest rege al Hunilor poartă și titlul de rege al Dacilor, iar Rășinărenii se provoacă și la un hrisov al lui referitor la stabilirea limitelor hotarului lor.

T. Cipariu *Archiv* 1864 pag. 404.

Se scrie, că Goții au conces cetățenilor Romani pe cari ei îi numeau pretutindene »Walchi« conservarea formei de administrație romană, (H. Leo: *Geschichte des Mittelalters*, Halle 1830 pag. 57.) Pentru ce să fi făcut excepție în Dacia?

Intr'o poemă anglo-saxonă din secolul al VIII-lea sunt amintiți »Rumwalli« (I. Schafariks *Slawische Alterthümer*, Leipzig 1844 T. II. pag. 688.)

²⁴⁾ Ne restringem a aminti aici sărbările junilor la Brașov, cărora noi le atribuim un fond istoric de mare importanță.

Este constatat, că mongolii au năvălit în Ardeal pe la Paștile anului 1241. O cronică nemtească din Rășnov (manuscris) spune, că castrul regal al Brașovului era asediat de Tatarii mongoli de un an de zile, când în fine foastea mongolilor a fost zdrobită supt castru și castru eliberat. Natural, cronica aceea nu ne spune că cine a eliberat castrul. Legenda din Scheii Brașovului sună astfel: »Erau dușmanii de din vale și a umblat un cioban un an de zile dela stână la stână de s'a vorbit cu toți ciobanii să se adune între pietri. S'au si adunat mulți și s'au îndelnicit în aruncarea buzduganului și apoi au dat năvală, cu sfânta surlă în frunte.« Atât, restul nu mai este original deci nu ne impoartă. Noi vedem din coincidența timpului, dela Paști până la Paști, și din

Este probabil, că pe timpul cuceririlor ungureşti, peste statele româneşti din sudul Ardealului domniau mai mulţi voievozi, ramuri din familia Basarabilor.

Am văzut mai sus, că în colţul sudostic, care formează astăzi comitatul Treiscaunelor, s'a pictat, nu fără bază, regele Ungariei în luptă cu un Basarab, căruia trebuie să-i atribuim stăpânirea acelei ţări, pentru care luptă.

Legendarul *Radu-Negru* al Făgăraşului deasemenea a fost un membru al aceleiaş familii, pentru că supranumirea lui de Negru noi o privim simplaminte ca o traducere a numelui familiar Basarab, în o formă mai la înţelesul limbei româneşti, întocmai cum s'a tradus acest nume în limba ungurească la înţelesul acelei limbi prin cuvântul »Zerechen«, ce însemnează arab şi care nume îl poartă prin secolul al XIII. mai mulţi membri ai familiei Basarabilor.

Că ducatul Amnaşului a stat sub stăpânirea unui ram din aceeaş familie, nu mai încapă îndoială.

Putem presupune deci, că pe timpul cuceririlor ungureşti s'a stins în urma ordinei fireşti linia bărbătească a ducilor de Amnaş şi stăpâ-

---

sărbarea Românilor că ei au liberat castrul regal de pe Tâmpa Braşovului de asediul mongolilor la 1242. Mai remarcabile sunt unele detalii ale acestei sărbări, dintre cari ne atrag de deosebire atenţiunea: Deprinderile în aruncarea buzduganului legate de acelaş loc; Surlaşul cu »sfânta« surlă a cărei formă coincide cu »tuba« romană militară.

Cei doi călăreţi din frunte, cari poartă câte un brad verde (c. 2 m. de înalt) ce ne reaminteşte organizaţia romană a colegiului dendroforilor, cari, precum se scrie, au administrat Dacia supt Goţi şi probabil şi mai târziu.

Primirea convoiului din partea autorităţii militare, care astăzi ca şi atunci, reprezenta pe rege, şi în fine:

Prânzul din ziua procsimă pe »Tâmpa« chiar în locul unde a stat vechia cetate dărimată cu permisiunea guvernătorului Ioan Corvin, la anul 1453 prin Saşi.

nirea acelei ţări a trecut la ramul fĂgĂraşan al Basarabilor, la ce se poate conchide din titlaturile ulterioare ale Voevozilor munteneşti.

Presupunem mai departe, cĂ Ungurii dupĂ izolarea ţării FĂgĂraşului de cĂtrĂ Amnaş, îndeplinitĂ pe timpul acela, profitĂnd de ocaziunea ce se oferĂ dupĂ moartea stĂpĂnitorului ultim al Amnaşului, cuceresc acea ţerişoară.

Espediţia lor pare a se începe cu cĂtva timp mai nainte prin cucerirea cetĂţii Deva şi desbinarea ţării Haţegului de Amnaş, care recunoscĂnd apoi supremaţia ungureascĂ îşi mai conzervĂ o umbrĂ de independinţă. Restul ţării Amnaşului îl cuceresc pĂnĂ la poalele munţilor şi îl adaog la teritorul lor cucerit de mai nainte, care sta sub jurisdicţiunea unui slujbaş al regelui, numit dupĂ analogia stĂpĂnitorilor romĂni »voivod«, avĂnd reşedinţa la BĂlgĂrad—Alba-Iulia.

Cucerirea acestui teritor nu va fi pricinuit Ungurilor mari dificultĂţi din cauzĂ, cĂ probabil va fi fost lipsit de forţele unei rezistenţe mai conziderabile. De altĂ parte Ungurii erau mulţĂmiţi, dacĂ restul populaţiunii îi recunoştea de stĂpĂni, cĂci scopul lor nu era de a cĂştiga teren gol pentru colonizĂri, fiindcĂ nu mai dispuneau de element propriu spre acest scop. Precum vedem din izvoarele ulterioare²⁵⁾ numai la SĂbiş (Sebeşul-sĂsesc) au mai fost colonizaţi nişte SĂcui, cari insĂ dispar fĂrĂ urmĂ.

Imediat dupĂ distrugerea ducatului de Amnaş, Ungurii continuĂ espediţia în contra FĂgĂraşului şi cuceresc partea nordicĂ a aceluia pĂnĂ la bariera Oltului.

²⁵⁾ Teutsch und Firnhaber, op cit. pag. 29.

Poporul unguresc dela stabilirea lui cucerise teritoare a căror estindere nu era în proporție cu numărul său, iar prin colonizarea făcută din punct de vedere strategic în ostul Ardealului plasase partea cea mai mare a elementului lor neînproprietărit, pe ostaşii disponibili. Prin urmare, teritoarele cucerite de curând în Ardeal, periclitare fiind prin masele Românilor vecini, în urmărirea scopului de a-şi asigura pe deplin stăpânirea aici, ei nu mai sunt în stare de a le coloniza cu popor din neamul lor. — Astfel ajung Ungurii în a doua jumătate a seclului al XII. la acest punct mort în lupta lor pentru asigurarea Ardealului, mulțămindu-se cu recunoaşterea supremației lor din partea locuitorilor băştinaşi, rămaşi pe teritoarele acestea.

Biserica Romei începând din timpul încreştinării Ungurilor supt primul lor rege Stefan avea cea mai mare înfriure asupra tuturor afacerilor acestui stat. Interesul Ungurilor de a-şi asigura stăpânirea Ardealului coincide cu interesele scaunului apostolic de a-şi lăţi ierarchia spre ostul, care se dezbinase cu totul. Afirmăm deci, că cuceririle Ungurilor în Ardeal au fost spriginite moralmente şi intelectualmente de biserica Romei. În urmarea acestei cooperări se esplică înproprietărirea diferitelor orduri călugăreşti catolice în Ardeal drept recompensații pentru servițiile prestate ²⁶⁾.

(Va urma)

Vorbe ale inimei de I. C. Lavater.

Cine nu ştie iubi, acela nu se pricepe să trăiască omeneşte.

²⁶⁾ Cavalerii-călugări Ioaniți sau amintit mai sus.

Afară de acestea, la anul 1050 ordul Benedictinilor își esoperă mănăstirea românească »Clus-Monostra« și la anul 1075 venit din ocele de sare ale Turzii.

Necrologul lui Hagi Constantin Pop.

A trăit în Năsăud un vrednic bărbat, *Ioachim Mureșan*, pe care lumea nu l'a prețuit în viață, pe cât va trebui să-l prețuiască după ce se vor studia hârtiile rămase după el, într'o cvantitate nelnchipuit de mare. În lăsământul acesta literar, bogată comoară pentru istoriografi, se află și un caiet de versuri, scrise de o mână necunoscută încă, pe la începutul veacului trecut. Caietul are 24 foi, 8°; îi lipsește și începutul și sfârșitul. Vom mai vorbi de acest caiet, deocamdată reproducem din el acest »vers«, care deplânge moartea lui Hagi Constantin Pop, ale cărui fapte și scrisori au fost studiate și publicate de curând de d-l Iorga.

Tristă-i soartea omenească

Cine să tăgăduiască

Astăzi mie, mâne ție,

Cel ce cântă bine știe.

Mult amăgitoare lume,

Toate câte ai sunt glume

Și visuri prisositoare

Ca negura trecătoare

Toate sunt deșertăciune

Toate praf și stricăciune

Tu a noastră zămăslire

Mijlocești la dreapta fire

Ne dai maicelor în brață

Să ne crească spre viață

Socotim să tot trăim

De moarte puțin gândim

Nici nu ne naștem bine

Val de năcazuri ne vine

...m fără încetare

Ca un vânsătoriu pe Mare

Cu cât vârsta ne mai crește

Grija încă se mărește

Ne trudim și asudăm

Ca multe să adunăm

Să gustăm multă viață

Din trânele cu dulceață

Iar tirana atropos

Având cuget nemilos

Râde de a noastră trudă

Și de sudoarea cea crudă

Tocmai atunci când gândim

Că mai fericit trăim

Secera cea ascuțită

Spre acea treabă gătită

Cu cumplăce să sucește

De viață ne lipsește

Și după multe nevoi

Ne trimite înapoi

În pământul ticălos

De uude e omul scos

Și zidit de D-zău

După însuși chipul său.

Pe toți pe rând ne adună

La acel loc împreună

Pe unii la bătrânețe

Pe alții la tinerețe.

Dânsa e în lume mai mare

Nu-i frică de împărați

Cu taberi încunjurați

Nu să teme de voinici

Nu-i milă de prunci mici

Moartea toate stăpânește

Și preste toate domnește.

Toate pier se mistuesc

Și nu se mai pomenesc;

Piere ticălosul om

Măncând strămoşul din pom
 Comorile adunate
 Prin ustenele necruţate
 Abie duce în pământ
 Cu sine puţin vestmânt
 Cu care se învăluieşte
 Când de toţi se despărţeşte
 Şi se dă spre putrejune.
 O mare înşelăciune
 O vai cum ne înşălăm
 Când trupurile ingrăşăm
 Vermilor suntem mănecare
 Pământului ingrăşare
 Tot ce răsare afară
 În pământ să întoarcă iară
 Tot ce răsare şi creşte
 Oarecând să veştezeşte.
 Toate se întorc în pământ
 Din care fuse şi sunt
 Care-i tiner şi frumos
 Şi care-i neputincios
 Au nu într'un chip putrezesc
 Nu într'un chip se mistuesc?
 Unde e frumseţa, care
 Multora face mişcare
 Unde este voinicia
 Unde vălfa şi mândria,
 Crai cei tari şi împăraţii
 Puternici şi bogaţii
 Putrezesc ca cei lipsiţi
 Intr'o potrivă periţi
 O piatră, un firişor
 Acopere vălfa lor
 Sângură fapta cea bună
 Merge cu noi dimpreună
 Celelalte rămân toate
 Aici în lume la gloate.
 Fapta bună cu noi vine
 Ne povăţueşte bine
 Cătră locul fericit
 Celor buni din veci gătit.
 Cel ce până când trăeşte
 Despre aceasta grijeşte
 Să poartă ca un creştin

Viteaz lui Hs. deplin
 Tocma de moare trupeşte
 Tot trăeşte sufleteşte
 Cu ingerii dimpreună
 În nespusă voie bună.
 Ce minune dară este
 Că acest ce fără veste
 Sfârşind aceasta viaţă
 Trecu la a sa dulceaţă
 Credinciosul bun vestit
 Drept Pop Constantin numit
 Cu a sa de aici mutare
 Făcu la toţi obidare
 Că cei slabi folositorul
 Lipsiţi ajutorul
 Cei obidaţi mângăierea
 Işi plâng, Işi jălesc căderea.
 O câte biserici sfinte
 Şi-au pierdut al său părinte
 Şi patron de apărare
 Pururea fără încetare;
 O câţi săraci obidaţi
 Umblă pe uliţi lăsaţi
 De acela dela care
 Avea milă foarte mare;
 O câţi slăbănogi mânăni
 Umblă plângând pe uliţi
 Perzând a sa mângăiere
 Prin aceasta grea cădere.
 Celelalte le tac toate
 Care nime nu le poate
 Socoti cu măestrie
 Sau cu pana a le scrie
 Fiindcă despre o parte
 Sunt la toţi ştiute foarte
 Despre alta faptă bună
 E pe sine dimpreună
 În toată viaţa mărit
 Şi desăvârşit vestit
 Drept acea de odată
 Aici venită ceată
 Să strigăm o Doamne sfinte
 O al tuturor părinte

Pe cel ce de aicea
De unde domneşte pricea
Ţi-a plăcut a-l ridica

Şi la tine a-l chema
Aşază-l la bucurie
La vecinică veselie.

Sibiiu în 23 Septemvrie (sau Octomvrie?) 1802.

Crestături.

— Ungurii și Rutenii din America. Rutenii gr.-cat. din America au căpătat episcop propriu, în persoana unui călugăr bazilitan din Galiția. Din prilejul acesta foile maghiare au publicat ieremiade întregi, pentrucă nu a ajuns preot maghiar la demnitatea aceasta. Cazul îl espune mai pe larg într'un nr. mai nou din *Alkotmány*, referentul presei rusești din ministeriul de interne. Din referada aceasta se vede, că Ungurii au stăruit mai mult pentru înființarea unei episcopii gr.-c. în America, dar se vede și aceea, că pe Unguri ce-considerații i-au condus în nizuințele lor; la aceste ținte D-zeu nu i-a ajutat.

Poporul rutean era până acum cel mai pacinic și în toată privitynța, și cel mai neglijat popor din patrie. Conducătorii lui firești, preoții chiar, l'au părăsit, făcându-se și ei cu încetul Unguri cu toții. În urma mizeriei nesuportabile, poporul rutean a început de mult a emigra în America. Acolo însă ajungeau în atingere cu frații de sânge din alte țeri și dela o vreme se deșteptă conștiința națională și în acești oameni, cândva uitați cu totul de sine. Ca să apere poporul de astfel de influințe străine, guvernul maghiar încă de vre-o 10 ani a cerut la Roma înființarea unei episcopii pentru gr-catolicii ruteni. Lucrul a întimpinat greutăți mari, așa, că deocamdată numai s'a îngăduit trimiterea unui preot din Ungaria în calitate de vizitator apostolic. Acesta — un canonic din Eperjes, — trecând

în America nu a făcut alta decât a enunțat, că el e trimisul statului ungar, că el reprezintă idea de stat maghiar. Nici n'a ajuns la nici un rezultat. Chiar Rutenii lui nu l'au putut vedea bine, decum cei din alte părți. Foarte corect a purces Roma, când dezvoltându-se lucrurile până la înființarea unei eparhii, nu pe el l'a denumit de episcop, ci pe alt preot, din Galiția.

Acuma pe Unguri îi doare, că noul episcop al rutenilor e un naționalist bun, sub care molcomiții supuși ai statului ungar se pot încă schimba. Căci episcopul Ortinszky va zice cătră preoții și poporenii săi: ce vă rușinați de obârșia voastră de Ruteni, când nu mă rușinez eu, vlădica vostru! Graiul acesta poate avea urmări neînchipuite, și cine știe — întreabă amintita foaie maghiară, — nu se va repeta aici acasă încercările vremilor lui Bach: de a reuni comitatele din meazănoaptea Ungariei cu Galiția? Căci în America se pregătește terenul pentru așa ceva. Cu tot dreptul se teme, că ațățările din America vor trece și acasă, și poporul nostru rutean, patriotic de până acum, va cere drepturi naționale separate, ca Slovacia, România Sașii, Sărbii. Numai asta ne mai trebuie, apoi suntem gata!

Din partea noastră ne bucurăm că chiar Biserica, căreia mulți îi impută cozmopolitizm uricios, este mijlocul, care duce și pe poporul acesta la trezire culturală și viață națională mai desăvârșită.

b.

— Sălbătăcia presei noastre, așa numite politice, crește înspăimântător. Nu numai că insultă nebunește pe ori cine, care nu

este de »ai noștri«, nu numai că face trădători și pe bărbați, pe care cei mai competenți ai națiunii i-au distins de sigur nu fără teme, și îi prigonește dușmănos pentru un lucru pe care clubul deputaților naționaliști l'au făcut și el »cu vârf și îndesat« cum se zice, ci acum tăbăresc și asupra morților. Ca și dinaintea hienelor nici morții din morminte n'au odihnă de nespălatele guri ale unora ce grăiesc prin tiparul presei politice. Doar și la sălbatici este respectat mormântul — dar la condeiașii noștri politici nu există acest respect. De veacuri s'a consacrat, în vremurile pagâne chiar, de *mortis nil, nisi bene*, și în ziarele noastre — numim »Tribuna« și »Liberatarea« — au fost atacați și morții, cari au printre vii consăngeni neagreați în divanul micilor satrapi ai opiniei publice românești. Nici figurile, cari s'au înscris în istoria noastră culturală, în țara Zaran-dului, nu pot fi cruțate în mormintele lor, dacă vre-un fiu ori nepot le cercetează mormintele în aceste zile de proscripție, ce se esecitează cu atâta îndrăzneală de toți nechemaiții, cari au apucat la condeiu de redacție în aceste vremuri, când oamenii de ceva seamă părăsesc redacțiile, fiindcă nu voiesc să se dedee la atentate, ce li-se comandă de cătră atotputernicii »clubului«, care au condamnat pe colegul lor și au dat ordin de »omorfire« asupra acelora cari n'au făcut nici pe jumătate cât ei față de un om, față cu care n'aveau nici o îndatorire specială. Ceea ce e mai trist este însă nu hienismul acesta însuși, ci faptul, că nu se află nimeni, — nimeni — nici între politicianii dela cărma națională, nici între »colegii« din

presă, care să-și ridice cuvântul împotriva sălbătăciei moravurilor din ziare. Când morții se insultă nepedepsit, e semn că simțul moral a amurțit.

— **Constatățile altora.** »Conducători prezenți nu mai au asemănare cu străbunii, ei par niște epigoni degradați, cari au întunecat lustrul și slava faptelor nemuritoare din istorie. În loc de a ne înălța, uni și regenera prin studiul și cultura vremilor epocale, dezvoltăm un spirit de sofistică și aroganță, prin care ne-am divizat, sfâșiat și slăbit. În viața noastră nu mai vibrează virtuțile simple și adorabile a muncii, a sacrificiului, a vigilenței și frugalității, am devenit vanițiși, egoiști, inconstienți. Generația de acum pare un vehicul slab, care a întrerupt comunicația cu trecutul impunător... Fără un sistem țepăn, legat în pentele tradițiunii și a datinelor neamului, erupe în toate rangurile sociale un spirit insolent și fluturatic; valorile inteligenței și a moralei încep să se confunde, bunăvoința cu imbecilitatea, cinstea cu șarlatanismul, datorința cu viclesugul.« — *Dr. U. T. Mihail* în »Tribuna« nr. 98, de la 3—16 Maiu a. c.

Tot acolo se reproduc cuvintele »unui înalt dignitar, care nici odată n'a luat parte activă la mișcările noastre politice, totdeauna le-a privit însă cu mare interes, din depărtare.« »Inaltul dignitar« a zis între altele:

»*Trebuie să ținem seamă veșnic: ne lipsește temperamentul pentru o rezistență activă. Suntem harnici numai pentru o rezistență pasivă...*«

»... A fost rău ales momentul intrării în activitate...«

Vorbe ale inimei de I. C. Lavater

Ce sunt acuma aceea rămân pentru totdeauna: Credincios.

Reforma şcolară în Casa Magnaţilor.

— Lupta archiereilor nostri. —

În 8 şi 10 Maiu s'a pertractat în casa magnaţilor cunoscutul proiect de reformă şcolară, care provocase o luptă așa de întinsă, în și afară de parlament, până ce s'a pecetluit apoi prin bravura nesocotinței clasice întreg rostul acestei lupte de nădejde.

Causa, scăpată din mână în camera deputaţilor, prin năsdărăvnia din 8 Aprilie, s'a reluat în 8 Maiu cu seriozitatea și sfințenia cuvenită ei, din partea Preasfințiților nostri Archierei.

Soartea finală a luptei, a fost firește și aci, aceeași: ca și în cameră proiectul s'a primit în senat cu mare majoritate, și în general și în special, întocmai cum a venit din cameră.

Dar isbânda morală, nu se poate tăgădui, a fost pe partea archiereilor nostri, în fața cărora contele Apponyi a putut liniștit să se provoace la voturi, dar n'a putut să opună nimic serios greutății argumentelor, pe care patru archierei români, doi episcopi și doi metropoliți, le-au înșiruit cu demnitate în cuvântările lor. Asta s'a și observat în mod marcant. Contele Apponyi, care între deputați vorbea foarte *de sus*, aci în fața archiereilor și boerilor de bun neam născuți, a vorbit foarte rezervat, și modest, nici încercând măcar să slăbească argumentația desigur neplăcută, dar totuși respectată, ce s'a opus proiectului său. Îi era altfel ușoară situația prin faptul, că de astădată, înaltul cler romano-catolic, ca și aristocrația, care-l urmează consecvent, a fost pe partea ministrului, deși după doctrina bisericei catolice trebuia să fie contra lui. Aci este punctul hotărâtor al întregii lupte. Ministrul Apponyi a ținut să facă, dejă și în camera deputaților, unele declarațiuni generale, de altfel de natură pur subiectivă, că nu este aderentul statificării tuturor școalelor, și că *monopolul școalelor de stat* nu-l aprobă. Cu asta a dat mijloc prelaților catolici, cari au simțit lipsă, ca să-și poată mulcomi conștiința; cei mai mulți însă desigur nu vor fi avut lipsă nici de aceasta, cunoscute fiind tendințele *patriotice* ale acestui proiect. Rămâne însă totuș semnificativ, că într'o chestiune de ordine principiară, cum e

reforma şcolară, care taie așa de adânc în competența și doctrina bisericeii creștine, nici un singur prelat romano-catolic nu și-a exprimat măcar nedumerirea, cel puțin în senzul cum a făcut-o în cameră un canonic. Asta caracterizează întregă situația.

Se știe doar că proiectul acesta, ca principiu, ca tendență filosofică și de drept, atinge mai grav însăși biserica catolică. Lucrul este pe larg espus în cartea canonicului *Dr. Sarmaságh Géza*, premiată de facultatea teologică din Budapesta, din care o parte a fost tradusă și românește anume pentru a servi cu argumente în lupta ce se prevedea. *) Și totuși într'un corp de prelați așa de intransigenți și învățați, între cari sunt contele Majláth, Zichy și savanți ca Prohaszka, nu s'a aflat nime, care să se ridice împotriva acestor tendențe, și s'a lăsat ca un episcop român, Preasfinția Sa *Dr. Vasile Hossu* al Lugojului, să spună singur, că acest proiect, »în definitiv va produce pe rând statificarea tuturor școalelor.«

Trebue însă de altă parte să constatăm și aceea, că dacă n'au vorbit în contra, apoi nici pentru proiect nu s'a espus pe față decât un singur arhieru romano-catolic, arhieriscopul dela Agria, căruia contele Apponyi îi este nu numai aderent, ci aproape elev în cele politice. Dar chiar și Eminenția Sa Cardinalul Samassa a pledat pentru proiect din motive pur politice, zicând că e necesar ca o măsură de precauțiune înainte de introducerea *votului universal*. Că încât se nimereste — se vede, și se va mai vedea.

Astfel a rămas arhieruilor români sarcina, cu atât mai grea și mai onorifică, de a combate proiectul din punctul de vedere al principiilor bisericeii creștine, cari la noi acoper și considerațiunile naționale. Trebuie să recunoască ori și cine, că după împrejurări, și mai ales după cele premerse, Episcopii români, în general, s'au achitat cu onoare și cu vrednicie de sarcina, ce li-se impunea.

N'au fost îndrăzneți, ca unii deputați, dar au fost curajoși, ca niște bărbați întregi. Au fost blânzi, diplomatici, prevenitori, cum se și cuvine unor reprezentanți culți ai unui popor și ai unei biserice, dar au fost hotărâți și consecvenți. N'au ținut discursuri prea lungi, obstrucționiste, dar au susți-

---

*) *Statul, Biserica și Școala*, trad. I. N. Pop, Cluj, tip. Carmen, 1906. — Prețul 1 cor. 50. E recomandată de consistor din Blaj și Lugoj.

nut, așa zicând singuri, o luptă de 2 zile, spunând cu moderațiune înțeleaptă adevăruri curate, și de aceea pentru contrarii lor crude. Și ori cât de hotărîtă a fost poziția contrară proiectului, ce și-au precizat-o clar și solemn, au știut să-și asigure respectul tuturor magnaților așa cât cauza română în acest corp legiuitor n'a avut să sufere nici o jignire, nici o insultă, cum s'a întâmplat, așa de des și de ușor în celalalt corp. De aceea onoare se cade a se aduce tuturor arhierilor români deopotrivă, pentrucă cu cinste au făcut cea din urmă apărare în parlament a cauzei noastre drepte.

Partea cea mai mare și-au luat-o, firește, cei doi venerabili metropoliți, cari precum lângă olaltă i-am văzut la serbarea culturală din Sibiiu* în 1905, într'unul și acelaș rând s'au găsit și în lupta culturală ce s'a dat acum.

Fiește care din cei doi șefi bisericești, a mai fost asistat, de câte unul din sufraganii săi, care fiește care meșter fiind și stăpân al limbei de desbatere au luminat și din alte părți și au completat și cu alte considerații poziția principiară și declarațiunile categorice, preconizate de cei doi metropoliți.

Paralelismul acesta nedeclarat, dar cu atât mai important, și acordul perfect, ce s'a constatat, ori cât de firesc ar fi, constituie o nouă parte strălucită a acelei biruințe morale, care am constatat-o și nu ne putem destul mira de zelul, puțin înțelept, ce-l vădește de nou un ziar românesc, când tentează a strica cinstea și frumsețea acestei lupte, atât de frățești și bărbătești, căutând nod în papură, spre a face proces de intențiuni unui arhieru de ai noștri, al cărui discurs, într'un mod frivol și copilăresc, îl despică în două, spre a statorni în el un bilanț de *credit* și *debit* — absurd prin sine însuși. Știm și vedem cu durere, că politica din care se inspiră aceasta foaie, este foarte influințată de considerații laterale *economice* — foarte »economice« și *financiare*, am înțelege deci până la un loc inclinațiunile spre operațiuni de bancă, — cari se vede îi preocupă pe unii mai mult și mai intensiv decât politica, ce o poartă în public, dar deprinderile acestea financiare, ce-i ispitește ziua-noaptea ar putea să și-le facă pe alte terene, și să nu umble a strica cu ori ce preț și cea ce ne-a mai rămas, atitudinea deamănă a bisericei și nădejdea, că de aci ne poate veni cel puțin o mângâiere, în mijlocul atâtor desastre.

În lipsă de spaț, publicăm la alt loc, partea de încheiere a discursului rostit de I. P. S. Domn Metropolit al bisericei române unite cu Roma.

Din vorbirea Metropolitului Dr. Victor Mihalyi.

Biserica română greco-catolică, ale cărei interese le reprezintă aici, are 1516 parohii. Dintre acestea $\frac{2}{3}$ sau mai exact 913 parohii au mai puțin de 700 de locuitori. M'am bucurat auzind că episcopul de Kalocsa n'are nici o singură parohie cu mai puțin de 600 de credincioși, — la mine însă lucrurile stau altcum, în întreaga mea provincie mitropolitană singură parohia *Clujului* numără peste 4000 de credincioși.

La mine sunt, cum am spus, din 1516 parohii 913, în cari sunt mai puțin de 700 de credincioși și numai 603 de parohii cuprind peste 700 de credincioși. Afară de aceasta mai sunt 302 comune, cari susțin biserici-filii. Dacă într-o comună filie este biserică, cum este în aceste 300 de filii, capelanul sau preotul trebuie să meargă și acolo la slujbă, pentru că credincioșii de acolo de aceea și-au altă biserică, pentru ca să nu fie siliți a se duce în parohia-matre.

Biserica, pe care o reprezintă, constă, dupăcum ați binevoit a vă convinge, din cele spuse, din parohii foarte mărunte, cari, bine înțeles, nu pot suporta greutatea, ca acelea, pe cari le supoartă parohii de două, sau de trei ori mai mari. Asta-i clar, ca lumina soarelui, și nici nu mă voi mai extinde asupra ei. Vă atrag numai atenția, că în acea parte a țării, pe care o ocupă credincioșii mei, aristocrația după naștere și după avere nu e dintre ei, și de aceea nici în Camera magnatilor, afară de căpeteniile bisericesti, *alt magnat român greco-catolic nu este*. În o stare ca aceasta e evident, că actualul proiect de lege forțează biserica noastră pe toată linia, ca să primească ajutorul de stat și cu aceasta să și predea sau cel puțin să și împartă drepturile ei de până acum.

Desfășurându-vă aici aceste argumente, nu voesc să fac politică, cu toate că și chestiunile bisericesti și școlare își au partea lor politică. De aceea nici nu voesc să răspund la acea parte din cuvântarea de alaltăeri a d-lui Beöthy Zsolt, în care spunea că în această țară sunt elemente cari gravitează în afară, sau sunt cel puțin centri-fugale.

Dați-mi voie, dar e îndeobște știut că de când e lumea, și de când e aici o Ungarie, locuitorii acestei țări gravitau în jos în direcția curgerii râurilor: din Maramurăș până la Titel, pela munții Hargita până la Turnul-Roșu — și așa mai departe. E nesfârșit de mare numărul acelor familii, cari dela

Bistriţa-Arieş în jos trec prin pasul Tulghieşului, al Oituzului, al Ghimeşului ca să-şi caute existenţă în alte părţi. Sunt nenumbraţi Unguri, Săcui, Români şi Saşi, cari trec pentru a-şi căuta de ale traiului. Ei, aceştia sunt elemente centrifugale? Dacă râurile n'ar curge într'acolo, ci într'acoace oamenii aceia ar veni aici şi nu s'ar duce în alte părţi.

Cu toate că nu voiesc să trec la o discuţie pe acest teren, totuşi trebuind să-mi apăr interesele bisericii mele, nu pot să nu amintesc următoarele:

Instrucţia poporală e atât în interesul bisericii cât şi în al statului. Biserica are între învăţăturile ei fundamentale porunca Mântuitorului: »*Mergând învăţaţi toate popoarele!*« Domnul Christos n'a respins dela sine copii, ci mai vartos a zis: »*Lăsaţi pruncii să vie la mine!*«

Pe cât de mare e acesta interesul bisericii pe atât el e şi al statului; de aici rezultă că ambele aceste instituţii trebuie să aibă un amestec în instrucţie. Dar acest amestec nu va fi bun, când în loc să se facă pe o cale pacinică şi prin o înţelegere cuminte, se face prin ruperi, bănueli şi ciocniri. Am convingerea, că dacă am pune umăr la umăr şi am face tot le e cu putinţă, nu am putea s'ajungem pe toate terenele instrucţiei la un rezultat, — după cum s'a întâmplat cu art. de lege XXXVIII. nespre edificii — cât pentru obligativitatea generală a învăţământului însă, asta, după cum atestă principiul pedagogice nerăsturnabile, nu se poate duce la îndeplinire. Vedeţi deci, că chiar dacă am fi umăr la umăr şi pe deplin înţeleşi nici chiar atunci n'am putea realiza toate scopurile instrucţiei până la cel din urmă, — nici noi, nici biserica, nici statul.

Dar veţi zice d-voastră: »Voi sunteţi slabi, voi locuiţi cea mai săracă parte a ţării, parochiile voastre sunt puţine, — ce mai vreţi şi voi?« Răspund, da, tovărăşia celui slab nimeni n'o caută, dar e datoria sfântă a celui puternic, ca să-l ajute pe cel slab pentruca acesta să se întărească. Datoria celui puternic nu poate fi ca pe cel slab să-l năpădească aşa încât să-l nimicească cu loviturile lui.

Daţi-mi voie cu privire la biserică să mă refer la nişte legi vechi. Cred, că o pot face aceasta ca ardelean, mai ales că în Ardeal s'a purtat o luptă de 300 de ani pentru convingerea religioasă, pentru libertatea autonomică şi pentru egala îndreptăţire a confesiunilor.

Intre legile dela 1790—91 este un articol de lege, cel al IV-lea, prin care Maiestatea Sa asigură pe toate confesiunile

din Ardeal, că nu vor fi conturbate în exercierea liberă a bisericilor, şcolilor, gimnasiilor, cimitirilor, clopotelor, etc. Când am amintit această lege la o anchetă, mi-s'a răspuns că nu există alte legi eterne afară de una singură: *fericirea popoarelor*. Dar oare fericirea popoarelor nu se bazează pe legi pozitive?

Dar ori cât au luptat Ardelenii şi ori cât luptă ei azi pentru libertatea autonomă a bisericii lor, aceasta li-e recunoscută prin §. 14 al articolului de lege XLII. din 1868, care, zice că toate acele legi, cari asigură libertatea autonomică culturală şi confesională a diferitelor biserici din Ardeal şi din așa numitele *părți adnexe*, nu numai că se mențin, dar ele se estind şi asupra bisericilor *române greco-catolice*, precum şi asupra *bisericii greco-orientale*.

Eu sunt un mare stimător al legilor şi totdeauna mă nuzesc a le respecta şi nu a le călca. În urma acestui proiect de lege cea mai mare parte a libertăţii bisericii noastre, a dreptului de a-şi susține şcoli, pe cari le-am avut până acum, dispăre şi dispăre din cauzele amintite până acum cu toate garanțiile puse în vedere. Asta-i soarta omenească pe care a prevăzut-o şi Iustinian când zicea: *»Leges conduntur quum promulgantur, firmantur autem quum utentium moribus comprobantur«*.

Dacă noi renunțăm de bună voie la libertatea noastră, la drepturile noastre autonome şi celelalte drepturi autonome, iar guvernul întinde ajutor celor lipsiți numai sub condiții de a-ți lega mâinile — asta înseamnă că renunțăm noi de voie bună la drepturile de până aici şi nu mai reflectăm la libertățile, pe cari le-am avut până acum.

Dar statul are *misiunea sublimă de a ajuta pe cel slab şi nu a-l apăsa*, a-l ridica la sine, iar nu a-l alunga dela sine. Regele ungar, când a sancționat legea ardeleană — »sua maiestas reddit«, a făcut aceea a se cuprinde în corpus iuris, cap XII° Ll., unde el poartă atributul de »defensor Christianitatis«.

Dacă vre-o biserică are nevoie de apărare, statul are sublima chemare de a o apăra, iar nu de a o *despoia şi de drepturile pe cari le mai are*. Ca şi pe terenul întregii vieți publice, așa și pe terenul instrucției, trebuie să *purcedem la lucru umăr la umăr şi să ne sprijinim reciproc*, să sprijinim statul, căci statul n'are bază mai sigură în nimic decât în *marele public crescut de biserică în direcție morală-religioasă*. Creștinul adevărat se supune legilor fiindcă-l obligă conștiința,

iar nu forţa. Papa Lucius al III. face în cap. III. al dreptului lui canonic o enunţiaţiune: »Sicuti leges non dedignantur sacros canones imitari: ita et sacrorum statuta canoꝛum constitutio-nibus Principum adjuvantur«.

După cum legile nu regretă a promova binele public în spiritul canoanelor, tot astfel canoanele capătă şi ele putere prin legile principilor.

Afirm că nu e un cler, care să servească cu mai multă credinţă şi cu mai mult devoţament cauza publică şi interesele Ungariei, — nu este un popor care, veacuri de-a rândul să ti dovedit simţul lui de jertfă pentru interesele statului şi pentru asigurarea tronului, ca tocmai acesta al nostru.

Acest cler şi acest popor merită prin urmare, ca să nu i-se conturbe drepturile lui de până acum, şi așa destul de ştirbite, şi că, dacă guvernul voia să-i ajute, să nu-i ia în schimb drepturile, pe cari e stăpân până acum.

CRONICA.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

— Cetim în »Vocea Tutovei«: Sara Invierii, a fost o fericire, a fost un moment înălţător pentru sătenii, ce locuiesc în com. Griviţa. S'a oficiat atât de frumos şi cinstit, așa cum vechii şi bătrânii nostri boeri ştiau să petreacă clipele de fericire şi înălţare sufletească.

De aceste clipe, s'a putut învrednici omul faptei frumoase, omul cu prea puţini imitatori, învârtoşitul patriot, d-l Stroe Beloescu, care împreună cu familia şi rudele d-sale a sărbătorit inviderea Mântuitorului nostru, la biserica ridicată cu munca şi chivernisala sa, în comuna Griviţa. Corul şcolii »Stroe Beloescu«, în care se distingeau glasurile îngereşti ale nepoatelor, a cântat, muzica întonă »Rugăciunea«, iar o salvă de puşti spintecă văzduhul. Pe urmă, o cină avu loc în localul şcolii. Din faţa bisericei blând şi par că şi mai vesel, privia chipul lui Cuza-Vodă.

Cu adevărat clipe de înălţare!

Dar să ne mai ducem cu gândul în vremile trecute la viaţa patriarhală!

— *Hymen.* D-soara Elena Hossu şi d-l Leotin Puşcariu contabil la »Economul« în Cluj, anunţă cununia lor, ce se va serba Marţi la 21 Maiu n. în biserica gr.-or. din Alba-Iulia la ceasurile 5 d. a.

— D-şoara Virginia Morariu, flica preotului Dionisiu Morariu, s'a fidanţat în 17 Maiu cu Ioan Neamţiu Nicolescu, cantor-învăţător gr.-cat. în Juriul-de Câmpie.

— D-l *Petru Heicou*, cleric abs. din diecesa Orăzii-mari, şi student în litere la universitatea din Cluj, a făcut cu succes bun examenul special de profesor din filologia modernă. — Asemenea d-l *Eugen Seleş*, cleric din dieceza Gherlei, a făcut examenul fundamental de profesor.

— *Mulţumită publică*. Comitetul »Reuniunii femeilor române« din comitatul Hunedoarei exprimă pe aceasta cale cele mai călduroase mulţumite institutelor de credit şi economii pentru ajutoarele votate »Atelierului« nostru. Şi anumi: 1. Institutului »Albina« 200 cor. 2. Institutului »Ardeleana« 300 cor. 3. Institutului »Silvania« 50 cor. 3. Institutului »Economul« 50 cor. 5. Institutului »Bihoreana« 50 cor. 6. Institutului »Selegiana« 50 cor. 7. Institutului »Haţegana« 20 cor. 8. Institutului »Grăniţerul« 30 cor. 9. Însoţirea »Hunedoara« 24 cor. Totodată comitetul exprimă adâncă sa recunoştinţă Preacuvioşiei Sale Archimandritul Nifon, stareţul mănăstirii dela Sinaia pentru bogata şi preţioasa colecţiune de modele ţasute şi cusute, dăruite »Atelierului« nostru. Deva 27 Aprilie 1907. Elena Pop Hosszu Longin, presidentă. Dionisiu Ardelean, secretar.

— D-l *Nicolae O. Brânzeu*, susţinând al doilea riguros la facultatea teologică din Budapesta, a fost licenţiat în teologie. Gratulăm zelosului cleric.

— Au fost premiaţi la universitatea din Budapesta următorii studenţi români: Andrei Moisă şi Alex. Russu, teologi, Ioan Roşca, medicinist, şi V. Seni, dela filozofie.

— Sinodul din Caransebeş a hotărît între altele: »Candidaţii de preoţie sfinţiţi să nu fie introduşi în parohie până nu vor face o praxă de 6 săptămâni în cancelaria protopresbiterală«.

— Const. Burdia, a trimis sinodului, al cărui membru e, declaraţie, prin care zice că în cunoscutele, şi adaugem noi condamnabilele comunicate ce au apărut în »Bud. Tageblatt« sub numele lui, n'a fost pasagiul acela grav, care susţinea că în congresele, sinoadele, etc. româneşti s'ar fi urmărit seducerea şi aţîţarea poporului român.

»Acest pasagi — zice d. B. — n'a fost în comunicatele mele cătră acest jurnal şi nici n'a putut fi, deoarece eu încă am luat parte în corporaţiunile bisericeii noastre şi nici când nu am experiat tendinţa seducerii şi aţîţării antipatriotice a

poporului în aceste corporațiuni, prin urmare și cuprinsul pa-sagiului îl declar de neadevărat și neîntemeiat.»

Declarațiunea s'a luat la cunoștință, și nime n'a cerut măcar, ca să urmărească pe cel ce așa de grav ar fi abuzat, dacă a abuzat, de numele deputatului dietal și sinodal C. Burdea. Astfel mai rămân »trădători« între Români numai domnii Dr. Frâncu și Dr. Dăianu. Fericit popor, care are astfel de trădători !

— Sinodul din Caransebeș și-a închis sesiunea deja Marți seara. Diurnele și spesele deputaților fac pe 3 zile 1500 cor.

— O hotărîre bună. Conferența învățătorilor rom. gr.-or. din tractul Zarandului a primit propunerea d-lui I. German că: »învățătorii din tractul protopresbiteral al Zarandului iau asupra și de bună voie angajamentul de a ținea cursuri de cetit și scris cu analfabeții din comune începând din Octombrie până la finea lui Februarie cel puțin de două ori pe săptămână.« Învățătorii, cari vor lucra cu însuflețire pentru realizarea acestei propuneri, vor face cel mai prețios serviciu neamului românesc. — Zice »Drapelul.« Despărțământul »Cluj« al Asociațiunii a pus în vedere și onorar învățătorilor, cari vor plini aceasta apostolie, dar până acum nu știm să se fi făcut ceva.

— »*Un enfant terrible*,« cu un nume mai mult sau mai puțin sever, care face însă o severă judecată a tot și toate, umplând în mod înspăimântător coloanele foilor cu gândurile sale reslete, își face într'un număr al »Tribunei« o chinuitoare tortură, cu mușcări de buze și scrișniri de dinți, mărturisind că a adorat și admirat, pe cei ce acum îi declară trădători și denunțianți: Dr. Frâncu și Dr. Dăianu. Are voie tinerul bălaur, cunoscut în Budapesta ca »terrible enfant« care interpelează »sans gêne« pe deputați despre multe de toate, din casa țerii și din casa lor, să facă cum îi place harakiri în public, căci puțin îi pasă lumii, pe cine adoară, sau admiră, sau injură mușcându-și buzele, cu conștiința, că atinge limitele cuviinței cum însuși o spune; are voie să bletereze cum îl slugește gurița și penița, despre tot ce a putut afla dela vr'un prietin vrednic al său, căruia vr'un adorat i-a deschis casa și masa sa, ca să aibă și el casă și masă, și titlu de a-și arăta recunoștința, așa cum știe și cum poate, după inima sa; are voie să spună în socoteala prietinelui său bun neadevăruri câte-i place, și din tufă și afară de tufă, — până când cu vremea, însuși va ajunge să se căiască și să se întoarcă pocăit la admirații săi, cari nu i-au căutat admirația, dar în schimb îl admiră acum, ca pe ori ce gimnastic public, care oferă un spectacol gratuit oamenilor, — un lucru însă nu are voie, nu-primitem să facă: să debiteze neadevăruri în socoteala noastră.

La acest singur punct ne oprim şi-l îndrumăm pe sprinţul vizitator al parlamentului, să cerceteze ziarul stenografic al dietei, şedinţa din 13 Aprilie, şi acolo va găsi întocmai cuvintele ungureşti, cu acest înţeles românesc, rostite de d-l Dr. Iuliu Maniu:

»Când amicul A. Vaida a cetit versul din chestiune — Dv. aţi auzit, că colegul Stef. Pop a spus'o, că dimpreună cu amicii din jurul lui de mai multeori l'au făcut atent pe Al. Vaida, ca să nu continue cetirea versurilor. Ba tot colegul meu St. Pop a declarat înaintea Dv. că şi-a întins mâna după hârtia, din care cetia, ca să i-o iee, ca V. să nu mai poată continua cetirea. Şi colegul meu St. Pop, când V. totuşi în ciuda acestora, a continuat a ceti, s'a ridicat, iar colegul Aurel Vlad a eşit afară din sala de şedinţă.«

Ear dacă şi după asta ar mai tăgădul, răfuească-se cu d-l Dr. Maniu. Gânduri răsleţe, ori ne rezleţe, în tratarea adevărului nu-i iertat să schioapete nici cel mai sever enfant.

— O scrisoare a d-lui Iorga. »Tel. Rom« a dat după »Patriotul« din Bucureşti, ştirea falsă, că şi în contra d-lui prof. universitar N. Iorga s'ar fi lansat mandat de arestare şi că d-l Iorga ar fi plecat din Bucureşti. Cu datul Bucureşti, 21 Aprilie n. d-l Iorga a trimis »Tel. Rom.« următoarea scrisoare, căreia şi noi îi facem loc cu plăcere:

»Domnule redactor! Încă odată mă siliţi la o desminţire. Se vede, că d-voastră nu ştiţi ce fel de oameni şi cu ce scopuri scriu de cele mai multeori în ziarele din România, răspândind fără scrupul calumniile cele mai urâte pe seama oamenilor cinstiţi. (S'a introdus şi la noi aceasta »şcoală«, d-le Iorga Red. »Răvaşului«.)

Nu e adevărat, că aş fi fost tras la răspundere judecătorească, şi nu înţeleg cum aţi putut crede aşa ceva. Sunt liber să am sentimentele democratice cele mai hotărâte, să iubesc pe ţăranul nostru fiind că e aşa de Român, aşa de sărac, aşa de nedreptăţit, sunt liber s'o spun, sunt liber să predic această iubire fără ca vr'un guvern să aibă dreptul a-mi spune »până aici« sau: »dă-ţi seamă«! Au a-şi da seamă numai oamenii cu gânduri rele şi cu fapte urâte, călcătorii de de lege şi făcătorii de rele. Poate am făcut destule pentru Românimea din aceste părţi ale d-voastre, ca să nu consimţiţi a mă pune vre-odată în rândul acelor oameni.

Încă odată, n'am nici un amestec în tulburări, pe cari le înţeleg, fără să le fi provocat. Reprezentant al unei justiţii

superioare, care-şi află propoveduitorii fireşti între cărturari şi profesori, n'am a face nimic cu justiţia pedepsitoare a tribunalelor,

Sunt sigur, că incredinţaţi fiind că n'am fost nici odată nebun, cum mă credeţi odată, nici un făcător de rele fugar, cum mă presinţaţi prin informaţia dv. de pe p. 159, veţi scrie de acum despre mine numai lucrurile frumoase, care singure pot fi adevărate.

În puterea dreptului de apărare ce-l are ori cine, vă rog a tipări aceasta scrisoare întreagă, rămânând să vă exprimaţi părerea fără nici un încunjur.

Primiţi, vă rog, salutările mele.

N. Iorga.

— Deşi cam târziu dăm drum acestei declaraţii, dar nu fără o mică observaţie. D-l Iorga să apară din Bucureştii d-sale în contra ideii de a putea fi admis ca amestecat în chestia răscoalelor, când se ştie că aproape zilnic trata mizeriile ţărăneşti într'un sens de nobilă agitaţie, şi când oameni de asemenea cu nume mare şi cu sentimente generoase, ca Vas. Coghălniceanu, erau de fapt deţinuţi. În acelaş timp înse nu admite unor Români, cari stau în Cluj, sub alte raporturi de stăpânire, şi fără preocupăţiunile d-sale, să declare adevărul, când sunt denunţaţi de duşmani de a dreptul ca instigatori de răscoale, cu gând de a incendia Ardealul, cum se incendiasse Moldova, şi să confirme acest adevăr cu probele care reduc la absurd însaşi veninoasa acuză, spunând şi în organul denunţărilor, cea ce spuneau Românilor, că adevărată reprobă tactica şi isprava faimoasă alui Vajda.

Mai mult d-l Iorga, se amestecă aici la noi, în treburi, pentru cari subsistă principiul neamestecului, şi osândind bărbaţi, cari pe D-sa de atâtea ori l'au apărât, când era atacat pe nedreptul, le strigă că trebuie să ţie la solidaritate. Nu vede d-l Iorga, om cu judecată, că cea ce cere nu ar fi solidaritate, ci complicitate?

— În Câmpeni se va ţinea un curs de muzică vocală pentru învăţătorii români. Se va începe în 20 Iulie n. şi va dura 6 săptămâni. Cei ce doresc să ia parte — şi am dori să fie cât mai mulţi — să se anunţe până în 10 Iulie la preotul Petru Simu, preot în Câmpeni (Topánfalva). Conducătorul cursului este d-l Nicolae Ganea, învăţător, elev al conservatorului din Bucureşti, care ia asupra sa cu totul gratuit sarcina frumoasă, pentru care îl felicităm.

— Celebra revistă din Roma »Civiltà Cattolica« osândeşte aspru proiectul lui Apponyi, spunând că nimiceşte şi puţinele drepturi ce le au naţionalităţile. E revista *iezuişilor* din Italia.

— În sinodul din Sibiu un protopop a făcut propunerea, ca să se predice în catedrala din Sibiu. S'a dat comisiunii bisericeşti, zice »Tel. Rom.«. Dar până acum nu s'a predicat în frumoasa catedrală ?

Dr. P. Şpan a propus să se facă o colecţie de fotografii ale bisericilor vechi, crucilor mai frumoase, iconostaselor şi altor vechi urme ale artei din biserică. Bună idee, de s'ar realiza, să iee îndemn şi alţii.

— Cauza catechizării elevilor dela şcoalele străine sinodul din Sibiu a desbătut-o pe larg. A admis în urmă' propunerea d-lui Dr. N. Bălan, să se sistematizeze în Sibiu un post de catihet, care să fie şi profesor de catihetic la seminar; asemenea post s'a hotărât şi pentru Făgăraş.

— Sinodul din Sibiu a votat unanim un protest bine-intemeiat în contra proiectului de reformă şcolară, care după dreptele considerante concludde astfel:

Sinodul arhidiecezan a) exprimă cordială şi adânc simţită graţitudine Preasfinţitilor Arhierei şi îndeosebit Inalt P. S. Sale Dlui Arhiepiscop şi Metropolit Ioan Meşianu, pentru apărarea bărbătească a drepturilor şi autonomiei noastre bisericeşti şi marilor noastre interese culturale; b) protestează bărbăteşte în contra proiectului de lege şcolară şi a tendinţelor ce urmăreşte; c) roagă pe Inaltpreasfinţitul Domn Arhiepiscop şi Metropolit, ca împreună cu Preasfinţitii Episcopi sufragani să useze şi de ultimul remediu constituţional, recurgând în persoană, sau prin adresă, cum vor afla de bine, până la treptele tronului, şi solicitând denegarea sancţiunii preainalte a proiectului de lege şcolară. Asemenea moţiune s'a votat şi în celelalte sinoade, la Arad şi Carasebeş.

— *Epilog la articolul despre N. Nilles.* Spre informaţia deplină a stim. cetitori adaug, că toate documentele privitoare la Petru-Vodă pribeagul şi fiul lui Ştefan, au fost tipărite de d-l Iorga în vol. XI. din Hurmuzachi şi din ele a fost scoasă cârtică: »O familie domnească în exil«, apărută în »biblioteca pentru toţi«.

N'am ţinut de lipsă să mă interesez şi să public acestea în articol, deoarece au apărut târziu, după cercetările lui Nilles; o fac însă acum, în urma unei notiţe a d-lui Iorga în »Floarea Darurilor«, în care ne atrage atenţiunea la negligenţa aceasta, şi pentru care aducere aminte îi mulţumesc. Cu toate acestea stă, ce am zis în articol, că: acestea sunt mai puţin cunoscute, ca alte lucrări ale lui Nilles. Asta mai uşor mi-o pot recu-
noaşte stim. cetitori ai »Răvaşului«.

Deci constatarea d-lui Iorga, altcum întemeiată: »*cam puţin se ceteşte la noi*«, nu se referă la omisiunea datelor de mai sus.
N. Brinzeu.

— Adaugem şi noi, că d-l Iorga era puţin precis, când scria, că d-l Brinzeu »vorbeşte ca de un lucru puţin cunoscut la noi de documentele privitoare la pribeagul Petru-Vodă Schiopul«... Vorba d-lui B. privia cartea lui Nilles, despre acest Vodă. Iată pasajul incriminat: »Dar ce mă ocup eu de Symbolaele lui Nilles? Cine n'ar fi auzit de ele? Nu este istoric român mai nou, care să nu se provoace la ele. Nu așa cu *alt op* al lui Nilles, care ne interesează pe noi: De principe I. Stephano Voivoda Moldaviae. 1885«. Deci constatarea făcută »nu fără oare care durere« de d-l Iorga, nu poate ținti la d-l Brinzeu.

— Protopop rom. gr.-cat. la Arad a fost denumit părintele Dr. Laurean Luca, fost paroh al Comloşului-mare. În urma acesteia pentru ocuparea parohiei Comloşului, cu venit anual de 1000 cor. s'a scris concurs cu termenul de 25 Maiu n. a. c.

Cărți — Reviste — Ziare.

— *Vierul român sau noua cultură a viilor*, este titlu unei noue cărți de îndrumări practice, scrisă de Nic. Iosif, învățător și membru al comitetului central al Reuniunii agricole din Sibiu. Cartea a apărut în editura acestei harnice reuniuni și este a 14-a publicație din Biblioteca ei. Are vre-o 80 pagini, cu mai multe ilustrațiuni și costă 80 fil. Ne bucurăm văzând că mai avem câte un învățător activ și pe terenele acestea largi ale culturii.

Din prefață vedem, că autorul este învățător în *Aciliu* (com. Sibiu, în vechiul ducat al Amnaşului). Acilenii cultivă mult viile, ca toți sătenii din valea din jos a Secaşului, pe care Aron Densuşan o eternizează în *Negriada* sa cu aceste versuri:

...Corbean a lui Străluce
Ce-i zic și Frunte-lată din Cutul cel vinos
Conduce o mică ceată, cu băte și măciuce
Din ținutul ce adapă Secaşul secetos.

»Dragostea ce totdeauna am păstrat fraților săteni — zice vierul Iosif, — precum și lipsa simțită de scrieri de acest fel, m'a îndemnat a scrie cărticica aceasta pentru frații vieri«, înainte de a se apuca de acest lucru, autorul a luat parte la un curs de vierit, având ajutor din fondul reuniunii agricole. Astfel bine pregătit teoreticește și practic, a scris d-l Iosif cartea sa, în care arată scăderile în cultura de până acum a

viilor și caută a înlătura neîncrederea față de noua cultură, cu substrat american, pe care o face cunoscută în toate lucrările ei. Recomandăm aceasta carte.

„Răvaşul“ Clujului.

— Sfintele sărbători ale învierii au fost prăznuite în Cluj cu pompa obicinuită. Invierea s'a celebrat la 2^{1/2} noaptea. S. liturgie la 10 oare; Evangelia a fost cetită de protopopul Dr. E. Dăianu (românește) Eugen P. Pecurariu (latinește) lectorul Petru Hetcou (franțuzește) și Dr. Iuliu Florian (italienește). După amiază la vecerne s. evanghelie s'a cetit românește, latinește, ungurește și nemțește. Predica în ziua I. a rostit-o părintele protopop, a două zi părintele Florian. Și în estan după înviere ca de obicei s'au împărțit »Paștile«, din dărnicia frunțașului meseriaș Grigorie Borza și soția. Mulțime deosebită de creștini au luat parte.

Poșta Redacției și Administrației.

— *Craiova.* Până la dorita revedere — mulțumiri și salutări. — *Suceava.* Caietul l'am primit; îl vom folosi când avem lipsă de astfel de material în măsura, în care dăm și »Vorbele inimii« ca umplătură, la sfârșit de pagini. Altfel ori ce scriere bună o publicăm. — *Budapesta.* Scrisoare particulară vă va merge în curând.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

AVIS!

Am onoare a face cunoscut prea stim. public din loc și jur, că institutul meu de înmormântare din Strada Unio Nr. 13 l-am strămutat în strada **Egyetem-utca Nr. 1**, aranjându-l din nou, așa în cât corăspunde celor mai gingașe pofte a timpului present.

Sicriuri de metal și lemn, — cununi, vestminte pentru morți, petri pentru morminte și făclii țin totdeauna în cantitatea cea mai mare în depositul meu.

Indeplinesc înmormântări de băieți dela 6 coroane, iar de oameni mari dela 16 coroane în sus. Duc indeplinire transportarea cadavrelor în loc, jur și străinătate.

Rog pentru sprigin pe prea stimatul public pe viitor.

(3—20)

Muntyán Petru

proprietarul Institutului de înmormântare
Monostori-ut 87 sz. mäsar și strugar.

Egyetem utca 1 sz.

Pentru economii

Prav pentru îngrășarea vitelor cornute, porcilor și a cailor. Vacile dau prin întrebuințarea pravului acestuia lapte mai mult și mai bun. De mare însemnătate este pentru oricare econom a întrebuința acest prav de îngrășare, căci prin aceasta se urcă valoarea — adică prețul vitelor, porcilor și a cailor. Prețul este 60 fil.

Moartea cloșanilor și a șoarecilor.

Un prav sigur pentru stărpirea acestora. Prețul 60 fil.

Prav pentru oatul găinilor. Prin întrebuințarea pravului acestuia, găinile ouă mai mult ca de comun — chiar și în timp de iarnă — pe când alt cum nu ne ouă — sau foarte puțin. Prețul 30 fileri.

Unsoare galbină pentru păduchi la vite. Știut este, că vitele și porcii toamna și iarna întreagă, până la deplina dezvoltare a primăverii, suferă mai mult de mângărimea păduchilor, prin care mângărime sunt reținuți porcii și vitele în îngrășarea și dezvoltarea lor — ba chiar slăbindu-î astfel încât în loc de a li-se ridica prețul, chiar pierd din valoare. De aceea fiecare econom să întrebuințeze aceasta unsoare — căreia îi e prețul 20 și 40 fil.

Extracte pentru prepararea romului și a diferitelor licheuri. Cine voește a-și prepara rum și liqueuri bune și ieftine, să întrebuințeze aceste extracte. Prețul pentru o litră 40 fil. Pentru prepararea rachiului de prune iarăși 40 fil. Tot în acest acest preț să capătă și pentru rachiul de drojde, de slobovitz, de rachiul de bucate și de borovicica.

Thee foarte ieftină și bună. 1 pachet 20 fil. 1 kg. cu 6 și 8 cor.

Sirop de zmeură. Curat numai de suc de zmeură de pe munte, preparat cu zahar rafinat. 1 kg. 1 cor. 20 fil.

Unsoare contra mânilor și picioarelor înghețate 70 fil.

Esență contra bătăturilor, (ochi de găină) 70 fil.

Toate aceste se capătă la:

Cornel Demeter, apotecar în Szászváros.

Institutul indigen de asigurare

Fondat la
1868

„Transsylvania“

Fondat la
1868

se recomandă pentru încheierea de
Asigurări de foc și asupra vieții, de rente, zestre pe cheltuelile înmormântării etc. în toate combinațiile și cu tarifele cele mai ieftine.

Valori asigurate: **105 milioane cor.**   Despăgubiri prestate: **7 milioane coroane.**
Sfaturi în toate afacerile de asigurare se dau fără nici o cheltuială.

Acușitori buni se caută în condițiuni favorabile.

Agentura generală în Cluj, Emketer 16.

Asigurări se pot face la »Economul« și la Agentura »Transilvaniei« în Cluj.

Cine suferă de (névroze) Epilepsie
sgârșciuri și stări ner- voase, se ceară broșura
trimite gratis și franco dela »Privil. Schwanen Apotheke,« Frankfurt
a. Main. 26—53

„THE STANDARD“

— fondată în anul 1825. —

Efectuește **asigurări pe viață**
pe lângă condițiuni foarte favorabile.

Incasso anual	Avere proprie
Cor.: 34,600.000	Cor.: 274,000.000
Dividende solvite	Despăgubiri de viață
Cor.: 170,000.000	Cor.: 570,000.000

Agentura generală pentru Transilvania:
Cluj. Strada Ferencz-József Nr. 17.

Filiala pentru Ungaria:
**Budapesta, Strada Kossuth-Lajos nr. 4
în Palatul Standard. (Casa proprie).**

Centrala generală:
Edinburg. (Anglia).

La tipografia
»CARMEN«
în Cluj
se află de vânzare
„ROMANA“
(pe note)
de Tunarul.
Prețul unui esempl.
2 cor. 50 fil.

Tipografia „Carmen“ Petru P. Barițiu în Cluj.